

UNA APROXIMACIÓ AL CONCEPTE DE PATRIMONI A TRAVÉS DE LA FOTOGRAFIA

***M. Ester Fabra Salvat
Samuel Burguete Recasens***

L'any 1920, en Pere Català Pic captava per primer cop el forn de Fontscaldes, acabat de descobrir, que, en aquells moments, era excavat per l'Institut d'Estudis Catalans (EIC). Aquestes instantànies, publicades a l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, són el primer referent fotogràfic que tenim de la seva existència.

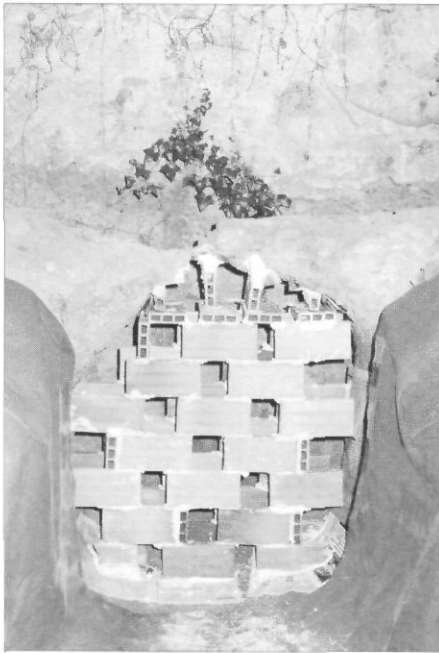
La troballa del forn i de nombrosos testers de ceràmica ibèrica al seu voltant van servir per a iniciar molts estudis sobre el desenvolupament de la cultura ibèrica a les nostres terres; però, al mateix temps, amb aquesta descoberta, tan apreciada en els cercles intel·lectuals de l'època, s'iniciava el seu procés de degradació i abandó, propiciat, en gran part, pel desconeixement local de la seva vàlua, que va impossibilitar una diligent protecció i conservació del monument.

Així, acabats els treballs de recerca, el forn va restar algun temps totalment desprotegit, fins que s'hi va bastir una caseta. Un cobert que l'any 1954 es trobava totalment enrunat, només quedava dempeus un dels tres arcs de la volta del forn que havien aparegut sencers l'any 1920.

Per iniciativa de l'escultor Josep Busquets, es va bastir una nova caseta protectora però la despreocupació total per conservar el forn era manifesta. L'article "La ascendència ibèrica de Valls en estado precario", escrit per Alfons Galimany, aparegut en el programa de les festes de Sant Joan de 1967, va ser un tímid intent de demanar una edificació adient a la importància de les restes, uns accessos adequats i una senyalització digna.

El forn als voltants de 1967. AMV / ALFONS GALIMANY / MONCUNILL

Estat actual del forn. S. BURGUETE

Una altra imatge del forn tal com es va descobrir l'any 1920. AMV / CATALÀ PIC

El nou cobert no va arribar fins al 1993, però la degradació que ha patit el monument ha estat tan forta que l'any 1989 la Comissió d'Arqueologia del Museu i de l'Institut d'Estudis Vallencs va haver de realitzar un tractament amb resines poliacríliques enduridores i construir un suport sota del mateix arc amb uns envans de tipus "coniller" per evitar-ne l'ensorrament total; d'aquesta manera encara espera una inversió econòmica que en permeti la restauració i protecció.

La història del nostre patrimoni arqueològic és la suma de petits desencerts, badades i errors que, com en una filera de fitxes de dominó, ens han anat caient un a un, esborrant, cada cop, un trosset de la nostra identitat històrica.

En els terrenys del poblat ibèric del Vilar, l'expansió i pressió urbanística han tingut un impacte tan negatiu i destructiu que n'han hipotecat la coneixença, estudi, conservació i difusió. Les construccions i equipaments projectats per bastir-se damunt del Vilar, des de la seva descoberta l'any 1923, no han tingut cap mena de remordiment arqueològic. Les troballes que insistentment han anat apareixent cada vegada que s'han hagut de remoure terres per fer noves fonamentacions no han estat vistes com quelcom positiu per al coneixement de la ciutat o un element més per afegir a l'oferta cultural de Valls. Al contrari, han estat troballes molestes, font inacabable de malestar, polèmica i problemes de gestió.

Per què resulta tan difícil contemplar aquestes restes arqueològiques com a veritables documents històrics que ens informen i ens allionen de la mateixa manera que ho faria un pergami medieval guardat en un arxiu?

Per què s'usa molts cops la paraula *cultura* de forma restrictiva i seleccionem el que culturalment ha de ser objecte de valoració i formar part del concepte que anomenem *patrimoni* mitjançant vincles lligats al món de l'art, de la vàlua crematística dels objectes o, fins hi tot, a la seva espectacularitat?

Fa l'efecte que, malgrat que no es digui massa fort, es produeix de forma habitual una restricció cultural deliberada amb la definició del concepte *patrimoni*.

El debat sobre què ha de ser considerat patrimoni històric, què és un bé cultural, què és important protegir o no ens hauria de portar a definir com a patrimoni històric tots aquells elements, producte d'una època o moment cronològic en el desenvolupament cultural de l'home que, per la seva autenticitat, ens ajuden a comprendre'l i a entendre'l. El grau d'importància d'aquest patrimoni vindria donat pel valor del missatge que aquest és capaç de transmetre. Així, els béns culturals no ho són pel seu valor artístic, intrínsec, preu o espectacularitat, sinó per la qualitat del missatge de què són portadors. És clar que per completar aquesta definició, hauríem de ser, òbviament, prou destres per escoltar i entendre el que se'ns transmet.

Poca cosa pot respectar aquell que no coneix, i amb freqüència ens trobem amb actituds poc respectuoses envers jaciments, monuments arqueològics i, fins i tot, envers els objectes dipositats als museus. El seu aparent abandonament o la falta de vigilància o protecció adequada, cosa de la qual en som plenament conscients, o el fet de trobar-se soterrats sense possibilitats de veure o tocar, serveix de terreny

Obres de construcció de la piscina del Vilar. Anys quaranta.
AMV / AGUSTÍ GURI

El camp de futbol del Vilar i la piscina durant els anys quaranta.
AMV / AGUSTÍ GURI

Treballs de construcció de la futura escola Eugeni d'Ors, 1966.
AMV / G. SECALL

abonat per a vandalismes, incursions de “buscadors de tresors” o de *souvenirs* o de curiosos passejant entremig dels jaciments sense cap mena de control.

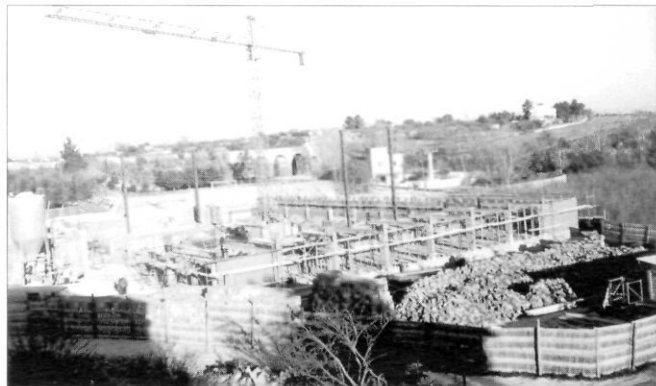
Mentrestant, els murs fràgils i els terres fets de fang i ceràmica premsats, poc acostumats a l'afluència de visitants, es van desprendre, ensulsiat-se fins a difuminar-se; les decoracions desapareixen amb els primers aiguats i, finalment, ens trobem amb l'aparició de residus i deixalles producte de desídies i manca d'educació cultural que tendeixen a creure que aquesta manca real d'infraestructures protectores als nostres jaciments arqueològics està relacionada amb la seva manca de valor o importància.

Trista comunitat aquella que pensa que allò que no es troba ben vigilat, custodiat i protegit no mereix respecte i atenció. I més penós és el futur cultural d'aquells que, de forma individual, no saben respectar i mimar aquestes restes, traces de la seva identitat i reconeixença col·lectives. Només quan cadascun de nosaltres sàpiga i vulgui defensar per ell mateix, sense que li vingui imposat per lleis o normatives municipals, el que constitueix el seu patrimoni cultural (i l'arqueologia en forma part), ens podem considerar una societat madura i prou digna per fruir del benefici cultural que tot aquest patrimoni pot produir.

Perquè, si bé tots estem d'acord d'empènyer les diferents administracions públiques a legislar sobre aquest tema, a la protecció del patrimoni cultural li cal també el respecte i la defensa de tot el col·lectiu social que l'envolta. Ja que, a la fi, els poders públics només són el reflex amplificat de les idees i els pensaments particulars.

No tenim les idees i els pensaments clars quan parlem de patrimoni: la seva restauració, conservació i investigació. Parlem del tema partint de generalitats i bones intencions però ens falten criteris clars a l'hora de prendre decisions objectives, que sembla que costen massa d'assumir per part de tots plegats, especialment quan no hi ha una normativa específica que ens obligui a actuar. Els costos econòmics ens espanten, no ho considerem una “activitat productiva” i no hi veiem cap profit o benefici a curt termini. Es considera, doncs, un “luxe” molt

El pavelló
Joana Ballart en
construcció, damunt del
poblat ibèric del Vilar.

costós generador de moltes despeses. És així com les promeses s'aparquen i el patrimoni, mentrestant, va patint .

Tenim a Valls unes restes culturals arqueològiques limitades i escasses que hauríem de saber protegir i administrar. No ens podem quedar immòbils veient com es va destruint per deficiències i mancances de tota mena que li van caient a sobre.

Del forn de Fontscaldes que va conèixer en Pere Català Pic només ens queden unes imatges aturades en el temps. El fotògraf, sense pretendre-ho, es va convertir en un arqueòleg accidental i el seu treball s'ha convertit, avui, en un element historicoarqueològic testimoni de l'existència i degradació d'un dels nostres béns culturals més importants.

Per a Pere Català Pic, per als seus fills, que el van seguir en l'ofici, com també per a tots aquells fotògrafs valencs que han fet la seva aportació copsant els canvis històrics i urbanístics del nostre municipi (i en concret de les zones de Fontscaldes i el Vilar), va el nostre reconeixement.

Així mateix, volem agrair l'aportació feta per Pere Català Roca, home sempre sensible al món de la història i bon coneixedor de l'arqueologia valenca, que amb la donació de l'obra fotogràfica valenca positivada del seu pare ens ha permès gaudir de molts "instants robats al temps"; finestres obertes cap a un Valls llunyà irrecuperable. Temps perdut, imatges d'un llegat històric malgastat.

Les excavacions de la vil·la romana del Vilar durant els anys 2001 i 2002 van posar al descobert moltes de les habitacions que conformaven la part industrial i privada d'aquest tipus d'establiment. En aquesta fotografia hi podem veure les termes, que es va poder evitar que fossin enterrades de nou, tot i que encara esperen ser restaurades i musealitzades. Mentrestant, la degradació que han patit aquests darrers anys ha estat molt forta. (AMV)